

રૉયલ નાટક મંડળી.

શ્રી

"એમાં શું ?"

નાટકનાં ગાયનો અને ટૂંક સાર.

છપાવી પ્રસિદ્ધ કરનાર

શેઠ મહાશંકર વેણીશંકર.

રૉયલ નાટક મંડળીના માલેક, મુંબાઇ.

હાલ મુકામ-યુનીયન થીએટર—હૈદ્રાબાદ (સિંધ)

લેખક:—

જામન.

ડાયરેક્ટર:—

મી૦ સોહરાબજી મેહરવાનજી કાત્રક.

આવૃત્તિ ૩ જી. પ્રત ૫૦૦૦ સને ૧૯૨૫

કીમત ચાર આના.

ધી "જૈન એડવોકેટ" પ્રિન્ટીંગ પ્રેસમાં ચીમનલાલ ગોકળદા
છાપ્યું છે. ઘીકાંટા—અમદાવાદ.

ॐ

શ્રી પરમાત્મને નમઃ

શ્રી

"એમાં શું?"

નાટકના મુખ્ય પાત્રો.

પુરૂષ પાત્રો.

વિમળચંદ્ર.........એક ધનાઢ્ય જાગીરદાર.
સુરેન્દ્ર...............સોલીસીટર; વિમળનો નાનો ભાઈ.
વિનોદ...............વિમળચંદ્રનો પુત્ર.
બલભદ્ર [નાદિર]...પૈસે ટકે ખુવાર થયેલો એક ગૃહસ્થ.
માધવ...............એક લેખક. ઉર્મિલાનો પ્રિયતમ પાછળથી પતિ.
જગતચંદન.........સુરેન્દ્રનો સાળો. "પ્રેમબંધન" પત્રનો માલીક.
નંદન...............એક મવાલી. પ્રેમબંધન પત્રનો અધિપતિ.
જયરામ.............મજકુર પ્રેસનો પ્રીન્ટર. ઉર્મિલા તથા પ્રમિલાનો મામો.
વિઠ્ઠલજી............એક સમાજ સેવક.
વનમાલી............પ્રામલા તથા ઊર્મિલાનો પિતા.

સ્ત્રી પાત્રો.

સુભદ્રા...............સુરેન્દ્રની સુશીલ સ્ત્રી.
પ્રમિલા...............બળભદ્રની ઉચ્છૃંખલ વિલાસી પત્ની.
ઉર્મિલા...............પ્રમિલાની બહેન. પાછળથી માધવની પત્ની.
જમના..............જગતવંદનની, ભણેલી અપટુ-ડેટ સ્ત્રી. મ્યુનીસીપલ મેમ્બર.
તનમન...............જગતવંદનની પુત્રી.
ચંદા.................એક વેશ્યા ગાનારી.

તે ઉપરાંત—પોલીસ ઇન્સ્પેકટર, સિપાઇઓ, નોકરો, દાસીઓ, મ્યુનિસિપલ વૉટરો વગેરે,

ॐ

શ્રી.

"એમાં શું ?"

નાટકનો ટુંક સાર.

"એમાં શું ?" એ ત્રણ અક્ષરો હરકોઈ સમાજમાં દરેક કુટુંબમાં તેમજ દરેક વ્યક્તિને મુખે સ્વાભાવિક રીતે બોલતાં આપણે અનુભવીએ છીએ ક્રોધ તિરસ્કાર વિકાર, દ્વેષ યા લાલચને અંગે ઇચ્છિત કાર્ય કરી લેવા, લોકો હરકોઈ પ્રસંગે ભાવિ ઘટનાની મહત્તા યા ભયંકરતાનો ખ્યાલ ન કરતાં, શરૂઆતમાં "એમાં શું ?" વદતાં. તે પ્રત્યે દુર્લક્ષ કરી હસે છે. પણ જ્યારે એવા સમય સંજોગ કે સાધનો બીજ રૂપે વધી જ્યારે વૃક્ષ બને છે, ત્યારે કેટલો અધઃપાત કેટલો અનાચાર, કેટલી છિન્નભિન્નતા પ્રસરતાં, સર્વ નાશ થઇ જાય છે, તે દર્શાવવાનો અલ્પપ્રયાસ આ નાટકમાં કરેલો છે. અસ્તુ.

મંગળાચરણ.

ઇશ્વર સ્તુતિ.

દશ્ય પહેલું.

સ્થળ-**વનમાલીનું મકાન.**

ગર્ભશ્રીમંત બળભદ્ર સાથે પ્રમિલાનું વેવિશાળ થયેલું; પણ નાટકની શરૂઆતના સમયે, ગરીબ સ્થિતિમાં આવી પડેલા બળભદ્ર સાથે લગ્ન થઈ ગયા બાદ, પ્રમિલા તથા ઉર્મિલાનો હાસ્ય વિનોદ પ્રમિલાને સુંદર વર પણ નિર્ધન ઘર મળતાં શોક. ઉર્મિલાનું આશ્વાસન, ઉર્મિલાનું જવું. બળભદ્રનું આવવું. શૃંગાર ચેષ્ટા. એટલામાં અનેક કાળાં ધોળાં કરી શ્રીમંત થયલા વનમાળીનું ગભરાટમાં દોડી આવવું. પોલીસ ઇન્સ્પેકટર તથા સિપાઇઓનું પકડવા આવવું બાપને બચાવવા, ઉર્મિલાએ પોતાના દાગીના ઉતારી આપી, તેમ કરવા પ્રમિલાને કહેવું. પ્રમિલાએ તેમ ન કરતાં માન ધરી ઉભા રહેવું. સર્વ માલ મીલકત જપ્ત કરી પોલીસ વનમાલીને પકડી લઈ જાય છે.

દશ્ય બીજું.

સ્થળ—જગતવંદનનું ઘર.

રસોઇઓ નાસી જવાથી જગતવંદનની વિટંબણા. જમનાને તથા તનમનને રસોઈ કરવા ફરમાવવું. બન્નેની નાખુશી નંદનનું આવવું. અધિપતિની જગ્યા પર નંદનની નીમણુક. નંદન પર જમના તથા તનમનનું મોહિત થવું. જગતવંદનનો હાય અફસોસ.

દશ્ય ત્રીજું.

સ્થળ—વિનોદનો લાયબ્રેરી રૂમ.

સરકારે જપ્ત કરેલી મીલકત પાછી મેળવવા સુરેન્દ્રની સલાહ લેવા પ્રમિલાનું આવવું. વાતચિત દરમ્યાન વિનોદનું પ્રમિલા પર મોહિત થવું. સંકટમાં સપડાયલી પ્રમિલાને સુભદ્રાનું આશ્વાસન. "કારપોરેશન"માં ચુંટાવવા જગતવંદને પોતાને માટે 'વૉટ' મેળવવા સુરેન્દ્ર સાથે લડનાં દાખલ થવું. વૉટ આપવા સુરેન્દ્રની ચોકખી ના. સુરેન્દ્ર પર દાઝતો જગતવંદન વેર વાળવાની ધમકી આપતો ચાલ્યો જાય છે. પોતાની મીલકત સંબંધી પ્રમિલા અને સુરેન્દ્ર વચ્ચે વાતચિત, પ્રમિલાની સંપૂર્ણ નિરાશા, ગરીબીના ખ્યાલથી ડરતી, કંપતી, પ્રમિલા બેશુદ્ધ થાય છે.

ટેબ્લો.

દશ્ય ચોથું.

સ્થળ—ચંદાનું મકાન.

હોળીના ઉત્સવ નિમિત્તે ચંદાને ગાવાનું આમંત્રણ દેવા નંદન સાથે વિનોદનું આવવું ચંદાનો સ્વીકાર વિઠ્ઠલજીએ છૂપી રીતે આવી ચેષ્ટા જોવી. ગાનતાન દરમ્યાન વિનોદનું વિકારવશ થવું. વિઠ્ઠલજી ચંદાને ફિટકાર દઇ વિનોદને પોતાની સાથે તેડી લઇ જાય છે. ગરીબ સ્થિતિમાં આવી પડેલી પ્રમિલા હવે ચંદાના ઘરની સામેની એક ચાલીમા બળભદ્ર સાથે આવી રહેલી છે. તેના પર મોહિત થયલો નંદન એને પોતાની ગોદમાં લાવી દેવા ચંદાને ઉશ્કેરે છે. ચંદા કબુલ થાય છે.

દશ્ય પાંચમું.

સ્થળ—પ્રમિલાનો ઓરડો.

ઉડાઉ ખરચ રાખવા માટે ઉર્મિલાનો પ્રમિલાને ઠપકો. પ્રમિલા પોતાની ભૂલ ન સમજતાં ઉર્મિલાને સામો ઠપકો દે છે. ઉર્મિલાનું રિસાઈ જયરામ મામાને ત્યાં જવું. બબ્બે દિવસની અપવાસી પ્રમિલાને ચંદા દિલાસો દેવા આવે છે. મીઠા શબ્દોની મોહજાળમાં લઇ મીઠાઈ તથા બે ગિની આપી ચંદાનું જવું. પતિતનું અન્ન ન ખાવા પ્રતિ પ્રમિલાનું આત્માભિમાન. ભૂખના દુઃખનો વિજય. પ્રમિલાનુ બુદ્ધિભ્રષ્ટ થવું બલભદ્રનું આવવું ભુખ્યા બળભદ્રને મીઠાઈ ખાવા આપવી. બેબાકળી પ્રમિલા તથા બળભદ્ર વચ્ચે બોલાચાલી, દરમ્યાન, ચંદા એની બેનપણી છે એમ જાહેર થવું. પ્રમિલા પતિનો તિરસ્કાર કરે છે. ઉશ્કેરાઇ અર્ધ ગાંડા જેવો થઇ ગયલો બળભદ્ર ઘર છોડી ચાલ્યો જાય છે. સુભદ્રાની સલાહ લેવા જવા પ્રમિલાનો ઠરાવ.

દશ્ય છઠું.

સ્થળ—વિમળચંદ્રનું દિવાન ખાનું.

જલસા નિમિત્ત પૂર ઠાઠમાઠમાં સજ્જ થયલા વિનોદને સુભદ્રા તથા સુરેન્દ્રનો ઠપકો. સુભદ્રાની સલાહ લેવા પ્રમિલાનું આવવું. વિનોદ ફરી પાછો મોહવશ; પ્રમિલાને પાછી ઘેર જવા ન દેતાં જલસો જોવા રોકી રાખવી. બાદ ચંદા નાયકાનું તથા આમંત્રેલા અન્ય ગૃહસ્થોનું આવવું. સુરેન્દ્ર પાસેથી વનિતા આશ્રમના ફંડમાં પાંચસો રૂપીયા ભરાવે છે. સુરેન્દ્ર અને વિમલચંદ્ર વચ્ચે એ બાબત તકરાર વિઠ્ઠલજીનું જવું. ફરી નાચરંગ દરમ્યાન પ્રમિલાને શોધવા બળભદ્રનું ધસી આવવું. રંગમાં ભંગ, બળભદ્ર પ્રમિલાને ઘસડી ઘેર લઇ જાય છે.

ટેબ્લો.

અંક પહેલો સમાપ્ત.

અંક ૨ જો.

દશ્ય પહેલું.

સ્થળ—રસ્તો.

એક પાસ ચંદાનું ને બીજી બાજુ પ્રમિલાનું મકાન.

પ્રમિલાને આરડીમાં પૂરી રાખી બળભદ્ર ચાલ્યો ગયો હોવાથી, પ્રમિલાનું બારી વાટે બહાર આવવું. ચંદાના ઘર નીચે નંદન તથા જગતવંદનની ચંદા પ્રતિ મૂર્ખ ચેષ્ટાઓ જોતાં પ્રમિલાનો પુરૂષ જાતિ પ્રતિ તિરસ્કાર, **પતિના આશ્રયા વિના સ્ત્રીઓ શા માટે સ્વતંત્ર રહી ન શકે ? એમાં શું ?** એવા મૂર્ખ ખ્યાલો કરતી પ્રમિલાને વિનોદ આવી ઉત્તેજીત કરી ચાલ્યો જાય છે ચંદાને પ્રમિલાની વાતચિત આશ્વાસનના બહાના હેઠળ ચંદા પ્રમિલાને પોતાને ઘેર લઈ જઇ માળ પરની ગેલેરીમાં લાવી બેસાડે છે. બળભદ્રનું આવવું પ્રમિલાને વેશ્યાના ઘરમાં બેઠેલી જોઈ ઉશ્કેરાઈ જવું. નફટ પ્રમિલાના નફટ જવાબ સંસારથી કંટાળેલો બળભદ્ર શાંતિ શોધવા સંન્યાસી થાય છે.

ટેબ્લો.

દશ્ય બીજું.

સ્થળ—સુરેન્દ્રનું ઘર.

પ્રમિલાની શોધ કરી સૌની સંમતિ લઈ વિનોદે તેને ઘરમાં લાવી રાખી છે. જગતવંદને સુરેન્દ્ર પર વેર લેવાએ વિગત પોતાના "પ્રેમબંધન" પત્રમાં જુદાજ સ્વરૂપમાં છાપી મારે છે. પોતાના કુટુમ્બની નિન્દા ઘર ઘર થશે એવા ભયથી ક્રોધે ભરાયેલો વિમળચંદ્ર પ્રમિલાને ઘર બ્હાર કાઢી મૂકવા સુરેન્દ્રને ફરમાવે છે, સુરેન્દ્રનું ધર્મ સંકટ. પ્રમિલા પોતેજ ચાલી જવા તૈયાર થાય છે. તીક્ષ્ણ

કટાક્ષોથી વિમલચંદ્ર પ્રમિલાનું ભયંકર અપમાન કરે છે. સમાજને પોતાના ચરણમાં નમાવાનો દઢ સંકલ્પ કરી, પ્રમિલા સુરેન્દ્રનું ઘર તજી ચંદાને ત્યાં રહેવા ચાલી જાય છે.

દશ્ય ત્રીજું.

સ્થળ—રસ્તો.

પ્રમિલા માટે કંઈ પ્રબંધ કરવા, સુરેન્દ્રને સમજાવવા વિઠ્ઠલજીનું જવું માધવ સાથે ઉર્મિલાનું સ્નેહમિલન. સંન્યાશી થયલા બળભદ્રનું આવવું. માધવ તથા ઉર્મિલાની વાતચિત દરમ્યાન અચખુચ ગુજરી ગયેલા એક સગાનો વારસો પોતાને મળશે એમ સાંભળતાં વિનોદ અને પ્રમિલાપર વેર લેવા નિશ્ચય કરી વારસો મેળવવા બળભદ્ર ભગવાં દૂર કરી ચાલ્યો જાય છે.

દશ્ય ચોથું.

સ્થળ—પ્રમિલાનું ભવ્ય દિવાનખાનું.

બળભદ્ર વારસો મેળવી વેર લેવા નાદિરને રૂપે નામે પ્રમિલાં પાસે આવતો જતો રહે છે. એનીજ સહાયથી એક સ્વતંત્ર મકાન લઇ, ચંદાને હાથે તાલીમ લઇ પ્રમિલાએ ગાનારીનો ધંધો શરૂ કર્યો છે. પ્રમિલાને એ ધંધાથી હાથ ઉઠાવવા, સમજાવવા સુરેન્દ્ર આવે છે વિનોદ અને બલભદ્ર પ્રમિલાનું ગાણું સાંભળે છે, એટલામાં વિનોદને, ત્યાં બેઠેલો જોતાં સુરેન્દ્રનો ક્રોધ. વિઠ્ઠલજી સાથે તેને ઘેર મોકલી દેવો. સુરેન્દ્રની શિખામણ, પથ્થર પર પાણી. વિમળચંદ્રનું આવવું. પ્રમિલા કોઇનું ન સાંભળતાં બન્નેનો તીરસ્કાર કરી ચાલ્યા જવાનું કહે છે.

દશ્ય પાંચમું.

સ્થળ—માધવનું મકાન.

ઉર્મિલાનું વેવિશાળ વિનોદ સાથે થઇ ગયું સાંભળી શોકાતુર થયેલા માધવ પાસે ઉર્મિલાનુ આવવું. પ્રેમી યુગલનું આક્રન્દ. ઉર્મિલાની સૂચનાથી સુરેન્દ્રને સમજાવવા બન્નેનું જવું.

દશ્ય છઠ્ઠું.

સ્થળ—બગીચો.

સુભદ્રાની બંગડીઓ ચોરી વિનોદે પ્રમિલાને મોકલાવી હતી. એ બંગડીઓ સુભદ્રાની છે એવી ખાતરી થતાં એ પાછી આપવા પ્રમિલાએ સુભદ્રાને બગીચામાં મળવા આવવા બોલાવી છે. સુભદ્રા પ્રમિલાની વાટ જોતી એક બાંક પર બેઠી છે. દરમ્યાન જમના અને નંદનનું આવવું. નણંદ ને ભોજાઈનો પતિ સેવા સંબંધી વાદવિવાદ. જમનાએ છેડાઈ નંદન સાથે દૂર જઇ બેસવું. બાદ પ્રમિલા સુભદ્રાને એક ચિઠ્ઠી સાથે બંગડીઓ મોકલાવે છે. જગતચંદનનું ફરતાં ફરતાં આવવું. ફાંકડાઓની ફજેતી.

દશ્ય સાતમું.

સ્થળ—સુરેન્દ્રનું દિવાનખાનું.

સુભદ્રાએ પ્રમિલાનો વિચાર છોડી ઉર્મિલા સાથે લગ્ન કરવા વિનોદને સમજાવવો. વિનોદની અવગણના, દરમ્યાન બંગડીઓ ચોરવા માટે સુભદ્રાએ વિનોદને ઠપકો દેવો એટલામાં સુરેન્દ્રે આવી ચોરી અને વ્યભિચાર માટે વિનોદને ધમકાવવો. વિમળચંદ્ર આવી વિનોદનો પક્ષ કરી સુરેન્દ્ર પર ક્રોધ કરે છે. **જુવાનીમાં કોણ ઝખ નથી મારતું? એમાં શું?** એમ કહી વિનોદ સાથે ચાલ્યા જવું વિનોદના આચરણ માટે સુરેન્દ્ર તથા સુભદ્રાનો શોક. ઉર્મિલા અને માધવનું આવવું. વાદવિવાદ દરમ્યાન વિમળચંદ્ર આવી બન્નેનું અપમાન કરે છે. સુરેન્દ્ર અને વિમળચંદ્ર વચ્ચે તકરાર. ગુસ્સામાં વિમળચંદ્ર સુરેન્દ્રને ઘર છોડી ચાલ્યા જવાનું કહે છે. ટેબ્લો.

અંક બીજો સમાપ્ત.

અંક ત્રીજો.

દશ્ય પહેલું.

સ્થળ—પ્રમિલાનું દિવાનખાનું.

ગાયન બાદ મંડળીનુ વિખેરાવું. ઉર્મિલાને વિનોદ સાથે પરણતી અટકાવવા બલભદ્ર (નાદિર) પ્રમિલાને તથા વિનોદને પુનર્લગ્ન કરવા ઉશ્કેરે છે. પ્રમિલાની આનાકાની. એટલામાં ઉર્મિલાએ આવી વિનોદ સાથે પોતાના લગ્ન થતા અટકાવવા પ્રમિલાને વિનવવી. બહેન ખાતર ભોગ દેવા પ્રામલાની ખુશી. પુનર્લગ્ન કરવા સ્વીકાર. જયરામે આવી ઉર્મિલાને બળાત્કારે લઇ જવી. ટેબ્લો.

દસ્ય બીજું.

સ્થળ—જગતવંદનનું મકાન.

નંદન તનમનને પોતાની સાથે લગ્ન કરવા ઉશ્કેરે છે. તનમન કબૂલે છે. જગતવંદનની નાખુશી, નંદનનો, "આર્ટ" બતાવી તનમનને પરણી જવાનો નિશ્ચય. જમના પાસે વિમળચંદ્ર, વિઠ્ઠલજી તથા મ્યુનિસિપાલ ડૉકટર વેલાભાઇનું આવવું, ખરબચડા રસ્તા, ગંદકી અને પાણી ન મળવાની ફરીઆદ કરવી. જમનાનો ગભરાટ. આખરે વિઠ્ઠલજીની સૂચનાથી પ્રથમ પતિ સેવા અને પછી લોક સેવા. કરવાનો મંત્ર સ્વીકારે છે. નંદનનો "આર્ટ" તનમનને પરણી જવું.

દશ્ય ત્રીજું.

સ્થળ—લગ્ન મંડપ.

બળજોરીથી વિનોદ સાથે ઉર્મિલાનું લગ્ન કરી નાખવા વિમળચંદ્ર અને જયરામની ધાંધલ સુરેન્દ્રે આવી લગ્ન પ્રતિ વિરોધ કરવો વિમળચંદ્ર અને સુરેન્દ્ર વચ્ચે તકરાર એટલામાં બહેનને બચાવી લેવા પ્રમિલાનું આવી ચઢવું. પ્રમિલાનો તિરસ્કાર બળભદ્ર (નાદિર) ના સૂચવ્યાથી માધવે આવી પ્રમિલા અને વિનોદ વચ્ચે થએલા પુર્નલગ્ન સર્ટીફીકેટ રજુ કરવું. વિમળચંદ્ર નાસીપાસ થાય છે પ્રમિલા વિનોદને હાથે માધવ અને ઉર્મિલાનો હસ્તમેળાપ કરાવે છે. વિમળચંદ્ર વિનોદને ગુસ્સામાં લાત મારી કાઢી મુકે છે.

ટેબ્લો.

દૃશ્ય ચોથું.

સ્થળ—સુરેન્દ્રનું મકાન.

ઉર્મિલા તથા માધવના લગ્ન બાદ, સુરેન્દ્રે એમને પોતાનાજ આશ્રય હેઠળ લાવી રાખ્યા છે તે સંબંધે વાતચિત. એટલામાં વિમળચંદ્ર વિનોદના અત્યાચાર માટે બૂમો પાડતો આવે છે. સુરેન્દ્ર એનું સાન્ત્વન કરે છે. બળભદ્ર (નાદિર) ને ત્યાં જઈ વિનોદનો ફેંસલો કરવાનો નિશ્ચય, બાદ, માધવ અને ઉર્મિલાનો પ્રેમવિનોદ.

દૃશ્ય પાંચમું.

સ્થળ—નાદિરનો ભવ્ય મહેલ.

ગાનતાનમાં ગુલતાન બની બેઠેલા વિનોદને વિમળચંદ્રનો ઠપકો. ગુસ્સામાં વિનોદ બાપને લાત મારી પછાડે છે. સુરેન્દ્રે આવી વિનોદને સમાધાની પર આવવા સુચવવું. સુરેન્દ્રનું અપમાન. પોલીસને બોલાવીને વિનોદનો ગભરાટ. ચોરેલી મીલકત પાછી સોંપવાને તથા પ્રમિલાની સોબત તજી ઘેર પાછા ફરવાને સુરેન્દ્રનો હુકમ. વિનોદે વિચાર કરવા વખત માંગવો. પ્રમિલા સિવાય બધાનું જવું. બળભદ્રનું છૂપાવું. આખરે વિનોદ પ્રમિલાને તજી જવા તૈયાર થાય છે. બળભદ્રે આવી તેને રોકવો. બળભદ્રની બાજી. પ્રમિલા તથા વિનોદનો ગભરાટ. બળભદ્રે વિનોદને ઝેર પીવા ઉશ્કેરવો. પ્રમિલા શંકાશીલ થતાં, તેમ કરતાં વિનોદને અટકાવે છે. બળભદ્રનું મૂળ સ્વરૂપે જાહેર થવું ગભરાટમાં વિનોદ ઝેર પી જાય છે. 'પુનર્જન્મ થતાં સુધી પ્રમિલા પવિત્ર હતી' એવો વિનોદનો ખુલાસો. બળભદ્રનો પશ્ચાત્તાપ વિનોદ મરી જાય છે. દુઃખથી ઘેરાયલી પ્રમિલા ગાંડી થઈ જાય છે. દરમ્યાન સુરેન્દ્ર, માધવ અને ઉર્મિલાનું આવવું બળભદ્ર પોતાની મીલકતની વારસ ઉર્મિલાને ઠરાવી, ટ્રસ્ટી તરીકે સુરેન્દ્ર અને માધવને નીમે છે. બાદ બળભદ્ર આત્માઘાત કરી મરે છે. ટેબ્લો.

ઇતિશ્રીઃ

કૃષ્ણાર્પણમસ્તુ.

શાન્તિઃ શાન્તિઃ શાન્તિઃ

ૐ

શ્રી શ્રીપરમાત્મને નમઃ

શ્રી

"એમાં શું?"

નાટકના ગાયનો.

૧

મંગળા ચરણ.

દયા નીધી મંગળ કર, ઓ કૃપાળ,
ભય હર, સુખ કર, દુઃખ હર સર્વ કાળ;—દયા.
ધર્મ કર્મ કેરી ક્ષતિ, અતિ,
આર્ય સમાજ તણી અધો ગતિ,
કાપ કુમતિ, આપ સુમતિ, એજ સત્ય સંસારે સંપ
ભ્રાન્તિ હરી, શાન્તિ ભરી,
સદ્‌જ્ઞાને સન્માર્ગે બળ બુદ્ધિ વાળ,—દયા.

૨

ઉર્મિલા—કયાં નાસે આ મદઘેલી (૨)
પ્રમિલા—તુજ ત્રાસે (૨) સાન છકેલી,
ઉર્મિલા—અંગ અંગમાં. અનંગ રંગમાં,
જતી ઉમંગમાં, મોહન સંગમાં
લુંટવા રસ હેલી..........કયાં.
રક્ત વર્ણ બન્યું મુખના મારા પરની દાઝે,
પ્રમિલા—બટક બોલી આ ચટક વાણી તારા મુખમાં ના છાજે;
ઉર્મિલા—છલ્યાં નેણ ઢીલાં થઈ લાજે આતુર દર્શન કાજે;
પ્રમિલા—કઈ યુવતીના અંતરમાં ના રસીલા કંથ બિરાજે;
ઉર્મિલા— પડ પંથે વ્હેલી વ્હેલી—કયાં.

૩

પ્રમિલા—છે સમજ સમય બલવાન,

ફેરવે ફેશનનું એ સુકાન,—છે.

કસ કસતી કંચુકીની તો પ્રમદા એ કરી લુસ બાંય,

પારસી જેવાં પોલકા ત્યાં તો આવ્યાં ફેશન માંય;

ટકાઉ રેશમી સાડી સુંદર બોર્ડકાટ થઇ ત્યાંય;

સીફોનને એ સ્થાન મળ્યું, જેથી સર્વાંગ દેખાય;

અખંડ કેશ કલાપ ચિન્હ સૌભાગ્ય વતિનું ગણાય;

આજે બાલ કપાળ ઉપરના સેલુનમાંહી કપાય;

પવન તેવી પૂંઠે નહિ કંઇ હાણ—ફેરવે

૪

તનમન—સુંદર સાહેબારે, મને શાને લીધી તારી બાથમાં ?

નંદન—રોક્યું હૈયું રહ્યું નારે હાથમાં,……………સુંદર.

તનમન—આ શું સાહેબોની એટીકેટ છે !

તું તો જેન્ટલ મૅન અપ ટુ ડેટ છે,

નંદન—પ્રેમ મંદિરનું ચુંબન ગેટ છે.

એ તો ગૃહસ્થાઇની સરટીફીકેટ છે,

સદા રહેવું રમણીઓના સાથમાં;

તનમન—સોનેરી જાળમાં પાડી બુલ બુલ ?

નંદન—થઈ ખરેખર એકજ ભૂલ—શાને.

૫

જગત—રશોડે રાંધવા ચાલો,

નંદન—મને શેઠ બાફવાનું આલો—રસોડે.

જગત—હતા લડવઇયા શુરા પુરા, ત્યારે લેતા બરછી ભાલો;

તાકાત ગઇને હાથે કલમ લઇ, પીતા ચાહનો પ્યાલો;

નંદન—કામિની કહે હવે કલમને બદલે,

કડછી હાથમાં ઝાલો—રસોડે.

જગત—ચાલો નંદનજી પાણીડે જઇયે,હાંડા ગાગર લઇ હાલો;
ભજીયાને ચટણી માટે મઝાનો લાવજે તાજો મસાલો;
નંદન—શેઠજી તળશે ભજીયા, મેહાનમાં
લજાશે વિઠ્ઠલ લાલો.............રસોડે.

૬

સૂરેંદ્ર—પતિ પત્નીનું જોડલું, એજ સત્ય સંસાર છે,
બીજ સ્નેહ શાન્તિ તણું, વ્યર્થ અન્ય વ્યવહાર છે,
જગતમાં નથી સૂખ લગ્ન સમાન;
દેવો પણ કરે સન્માન,......................પતિ.
મમતા ખીલે માનવ જીવન બંધાય,
ધાયે ધાયે ભલે દૂર, દૂર ઘરથીના થાય;
શૃંગાર પ્રેમ કરૂણા નીતિના પાઠ પુરા સમજાય છે
ઝોલાખાતું, પાશવજીવન, એ ખીલેસ્થિર થાય છેઃ—
..................પતિ.

૭

ચંદા—આજ પિયા રયના રહો, ચયના કરો,
સેજ સુંદર છાઈ;
બસંતકી બહાર, કયસી ચાંદની છવાઇ—આજ.
ઇશ્કકી નદીયાં બહાઓ, જીયરાપીયરા ડુલાઓ,
પ્રેમકે ઝુલે ઝુલાવો, જરતીયાં મન ભાઇ;—આજ.
મોરિ ગત બુરી ભઇ, તૂમકો બિચાર નહિ,
સેજરીયાં સૂની પરી, દેતી હું મયે દોહાઇ;—આજ.

૮

પ્રમિલા—સુખ આશા વાદળી વરસ્યા વિણ વિખરાઇ,
મૂર્તિ મંત વિપદ કાળ વંટોળીયે વવાઈ;—સુખ.
ટપકયું બુંદ એક નહિ, મનની મને સમાઇ
મરે ન, મારે તૃષ્ણા તિખ્ખી.ઘટમાં હાય ભરાઇ;—સુખ.

૯

ચંદ્રા—નયના કસુંબી-કર આયે,
શ્યામ બોલો, કીસ બીધ રયના બિતાઇ,
કોંનો સોતનને કીની ઢીટાઇ—નયના.
બલ બિખરે હય, ભાલ તિલકના, નયનોમેં નિંદ ભરી
તુલસીકી માલા તુટ ગઈ હય, અબ કરોના ચતુરાઇ;
બયરનસે મેં રી નેહા લગાઇ,
પ્રીત મોરી છાંડદી;
કુબ્જા કો તો બચન દીયો થો
અબ કોનસે મન (૩)લલચાઇ.............નયના.

૧૦

ચંદ્રા—કોયલીયાં કુક સુનાવે,
ખીલી બસંત બહાર..............કોયલીયાં.
કોન સખી મોહે બસંત સુનાવે, મેએ તલસું બારબાર
પાપી પપૈયા પિયુ પિયુ બોલે, પિયા પરદેશી યાર;—કોય.
જીયા પિયા બીન જલે દીન રયના, જોબનના દીન ચાર,
ભયેં નવ જોબના જોગન બનુંગી,
પિયા મીલન દુશ્વાર—કોયલીયાં.

૧૧

નંદન—અમે તો ઇશ્કના બંદા-મસ્ત થઈ ઈશ્કમાં ફરીયે
બનાવી ઇશ્કના ફંદા-અવરના વાત દીલ ધરીયે;—અમે.
જમાનો ઇશ્કનો આ છે, નમુનો ઇશ્કનો અહીં છે
ઇશ્કની આગમાં બળતાં, અવરના વાત દીલ ધરીયે;—અમે.
અદબના ઇશ્કમાં કંઇ છે—ગજબના ઈશ્કમાં કંઇ છે
અજબ સહુને સલામ કરતા, અવરના વાત દીલ ધરીયે;—અમે.

૧૨

વિનોદ—શાને સંકુચી એ મન ભાવે
અજબ ભાવ દર્શાવે—
નયન નીચાં ઢાળી મલ પતી આવે
જોબન જોર કરી ભરમાવે—શાને,
અંતર વાણી સ્મિત થકી સમજાવે
વચન વદતાં કંઈ લળી લળી જાયે–
દીલ કંઈ હસાવે, મન કંઈ બહેકાવે
બાવરી એ બાળા મુખે કંઈ કંઈ બકાવે—શાને.

૧૩

માધવ—ઓ લલના શાણી, કેવુ ધન્ય તમારી વાણી,
વહતાં પથ્થર પેર પાણી—ઓ લલ
ખડબચડો પણ થતો સુંવાળો, સ્નેહ સાગરે ધોવાતાં
સુંદર મનહર ઘાટ ધરે સંસાર હથોડે ટીપાતાં—ઓ લલ.
ઉર્મિલા—પ્રકૃતિ સમ કુશળ શિલ્પી વિણ, ઘાટ બને ના મનગમતા;
ઘડાયેલો એવો જન પૂજે, દેવો પણ જેને નમતા;
માધવ—પડ્યા બંધ એ ઘાટ ઘડાતાં, પથ્થરતે પથ્થર રહી જાતા,
ઉર્મિલા—સમાજ ચરણે સૌ ચગદાતાં,
દેવો દેશ દુઃખે તજી જાતા—ઓ લલ

૧૪

ઉર્મિલા— કાહે અબ તુમ આએ હો મોરે દ્વારે
સૌતન સંગ જાગે, રસ પાગે અનુરાગે પાગે—કાહે.
જુટી જુઠી બતીયાં. કરો ન હર રંગ—અબ,
વહી જાઓ જીન યુવતી સંગ અનુરાગે—કાહે.

૧૫

પ્રમિલા—દિલ હય વહી જીસ દિલમેં મહોબ્બત હો કીસીકી
હય આંખ વહી જીસમેં શરાફત હો કીસીકી
ક્યું હાણુ મુઝે વસ્લ લગાને નહીં દેતે
માશુક હો તુમ યા કે અમાનત હો કીસીકી

(શયર)

શમાકો દેખ કર મય ફીલસે યું કહેતા હય પરવાના
જો ચાહો જલના ઇશ્કમેં મુજ સાહી જલ જાના
શમાકી બે કરારી કો કહાં પહોંચેગા પરવાના
લરજના, થર થરાના, સર પટાના, સાફ જલ જાના
હોતા હય ઉન્હે રંજ તો હો મેરી બલાસે
જલ જાય અગર જ પીનેકી આદત હો કીસીકી

૧૬

સૂરેંદ્ર— મિથ્યા ભ્રમ છોડ (૨) અરે નારીણી
જાતિ ગુણ કર્મો પ્રેરક,
બુદ્ધિ કર્માનુસારિણી—મિથ્યા.
ખરપર લાધે ભાર (૨) અશ્વપર બેસે અસ્વાર
પૂજે પીપળ સંસાર, ગ્રહે બાવળ બહુ માર
જાતિ ગુણથી હાં ગુણથી;
ગાય ભેંસ દે દૂધ, પૂજે ગૌમાત જન બુદ્ધ
સરિતા સર્વે શુદ્ધ છતાં શ્રેષ્ઠ ગંગા રૂઢ
થાનારી કુળ ઉદ્ધારિણી, ના સંહારિણી
જાતિ ગુણથી-હાં ગુણથી—મિથ્યા.

૧૭

—દિલની વાતો ન સમજાય
મુરખ મન કાં તું ઉરખાય—દિલ.
તન અર્પણ આતુરતાપૂર્ણ; જગમાં પ્રેમ ગણાય,
ચંચળ મનનો ચટકો ક્ષણનો ચલિત બની સરી જાય
અંતે જગમાં હાંસી થાય—દિલ.
નરનારી નાદાન પરસ્પર-વચન દઈ બંધાય;
વિકાર ઉભરો શાંત થતાં ધિક્કાર પ્રદર્શિત થાય;
એ તે પ્રેમ કેમ કહેવાય—દિલ.

૧૮

ઉસ્તાદ—ખેલત હોરી રાધે શ્યામ,
શ્રી લક્ષ્મીનારાયણ ઓમ-ત્રિભુવન ભૂપ શ્યામ—ખે.
ઇતસેધાઈ,બ્રિખુભાનદુલારી,ઉતસેધાયેશ્રીકૃષ્ણ મુરારી
ઉડતગુલાલ,લાલભયેબાદલઅયસીલીલાકરીધનશ્યામ
રંગભર મારત હય પીચકારી, ભિંજ ગઇ
સારી, રાધેપ્યારી;
ગોપી મંગલ ગાવત આનંદ બધાઇ
બજે ગોકુલ ગામ—ખેલ.

૧૯

પ્રમિલા—મિલકે જાઇયોરે ગુમાની,
તોરી સાંવરી સુરત પે લુભાની—મિલકે.
જો તુમ મેરો નામ ન જાનો, મેરો નામ દીવાની
એક દીન ડેરે આઓ હમારે ખુબ કરેં મીજબાની-મિ.
જો તુમ મેરો ગાંવ ન જાનો ગાંવ હય ગોકુલધાની
કુંજ ગલીમેં બાસ હમારો, માનેક ચોક નિશાની-મિ.

૨૦

તનમન—ભૂલી સલુણા હું સાન ભાન ભૂલી
પ્રેમ મહુલીની ચતુરમાં ભણતર ગણતર ભુલી—ભૈ.
નંદન—પ્રેમ વિષયના પારંગતને ભણવાનું શું કામ,
પ્રેમ મંદિરના રહેવાશીને કૉલેજમાં શું કામ;—ભૂલી.
તનમન—તુજ હૈયા હિંડોળે હિંચાવજે,
લાડ [illegible] વાલા લડાવજે,
નંદન—ધીરે ધીરે નયનીયાં નચવજે;
ખીસા પાકીટ પર હાથ ન ચલાવજે,
તમનન—એબી તો એક આર્ટ [છે] અણમુલી;—ભૂલી

૨૧

તનમન—બનો બાનુઓ બુરખાવાળી,
જગત—રાખો મોઢું ઘુ ઘટમાં ઘાલી—બનો.
તમમન—પફ પાઉડર ને બુટ પેટી કોટથી,
કરે ઠઠારો બની ડાલી,
ફેશનને એટીકેટથી થઈ ગઇ ભરેલી થેલી ખાલી;
જગત— હાય મારી ગાડી તો હમણ ચાલી;—બનો.
નંદન
જગત } વરલી બેન્ડસ્ટેંડને ચોપાટીની થશે સૂની જાહોજ
તનમન—ડાલીચીનાના ખાલી—બાંકનેમારશેલાતકોરગોક
જગત—હાય આપ કેશે મુંબઇના મવાલી;—બનો.

૨૨

ઉરમિલા—શીખો શીખો રસીકવર, લેતાં શીખોને રસ લ;
પાઠ પઢાવે પિયુને પ્રમદા, રીતી નથી અજાણ—શીખ
પોથા થોથાના પંડિતજી !, રસ સાગરનું હ્યો કંઇ જ્ઞાન.
કેમ રીસાયે, કેમ લોભાયે, કેમ માનુની મૂકે માન,—
એક ચપળ ઇશારે, રસીયાનો રૂંધાયે જાન,
ભેદાયે અંતર નિશાન,
રીઝાયે રસીલીના પ્રાણ;
ભેદુને પડે પિછાણ એ શું સમજે નાદાન—શીખો.

૨૨

ી દિન હય હુઆ લેલો કીસીદે હલબે મુઝ તરંગ,
આ નહિં સક્તિ મેરી જાં ફીર નયે સરસે;
હ હો અબ્રે બારાસે, અગર બરસે તોયું બરસે,
યસે મેહ બરસતા હયે, હમારે દીલ મે તરસે.

(શયર)

દ—ક્યામત હય કીસીકો પ્યાર કરના ઈમ ઝમાનેમે,
કઝાકા સામાના રખ્ખા હુવા હય, દીલ લગાનેમેં;
લા—મીલા હોગા કીસીકો, બાતકા અચ્છે મુકદરસે,
હુવા હોગા કીસીસે-વસ્લ હમતો ઉમ્રભર તરસે.

ઇતિ શ્રી

સમાપ્ત.

આ પુસ્તક "જૈનએડવોકેટ પ્રેસ" ઠે. ઘીકાંટા વાડી, અમદાવાદમાં શા. ચીમનલાલ ગોકળદાસે છાપ્યું છે અને રૉયલ નાટક મંડળીના માલેક માટે છપાવી પ્રસિદ્ધ કર્યું છે.

ઠે.—એડવર્ડ થીએટર, કાલબા દેવી રોડ, મુંબઇ.